

ПОЕТИТЕ НА ЧЕТИРИДЕСЕТТЕ ГОДИНИ И СЪВРЕМЕННАТА ПОЕЗИЯ

Михаил Василев

Гонена, преследвана, цензурирана, забранявана — революционната литература и през 40-те години продължава да живее и възпламенява своите читатели. Тъкмо в тия черни години излиза стихосбирката „Моторни песни“, която е истинска епоха в литературата. Нейният създател е прострелян, но песните му мобилизират хората да се борят за великата идея. Цял един отряд от съвсем млади тогава поети, като Веселин Андреев, Цветан Спасов, Христо Кърпачев, Кирил Маджаров, Атанас Манчев и др., в един или друг вариант вплътиха в поезия девиза на епохата: „Сигнал за бой, атаката започва!“ Повечето от тези певци паднаха в боя. Към това поколение принадлежат и поети, които от учебната скамейка попадат в професионалния литературен живот (Вутимски, Богомил Райнов, Александър Геров, Валери Петров, Веселин Ханчев, Иван Пейчев). По-голямата си част от споменатите поети са родени в големия град. Те дишат въздуха му и растат сред неговата атмосфера. В тревожното време на капиталистическия град, обзет от предчувствието за нов световен хаос от жестокости, преминава детството, юношеството и младостта на родените след Първата световна война поети. Те са лишени от контакта с природата. В замяна на това те хен неразделен другар е книгата. Денем гледат филми, нощем четат големите книги на големите писатели.

С урбанистичния поглед върху света, с хуманистична култура, с определени антифашистки настроения навлизат в литературата тези сърдити, направо гневни млади хора. Жизненият опит е малък, липсва революционната закалка и войнишките навици на поетите от 30-те години. Уважавайки борбата и идеята, все пак тези поети поставят над всичко отделния човек. Пред техните очи е неизменната делнична действителност. И те като нейни поданици се мъчат да осмислят съществуването си. Затова техните стихове, превръщайки се в изповед на хора, освободени от догмите, изобилствуват от съмнения, противоречия и вътрешна сложност. В техните урбанистични стихове има лукава насмешка, понякога откровеност до грубост, мъка до отчаяние. И най-важното, постоянно присъствуват дълбоката човечност, животът без проповеди. Младостта, интелектуалната им същност, а и жестокото време не им позволяват да превърнат стиха си в бойна лира.

Но честната им непримиримост към фашизма и изстраданата вяра в изгряващия ден — светъл и трудов, никой не може да оспори. Те ежедневно с много мъки отстояват хуманизма. Младите поети на 40-те години ревностно се борят срещу всеки опит да се стесни и организира светът на емоциите. За дълго тяхната борба за отстояване неповторимостта и суверенитета на индивидуалността се определяше като индивидуализъм.

Разбира се, те бяха понякога повече болезнени и усложнени, отколкото се полагаше. Но далеч бяха от духовната анемия, от мисловната безпътница, от индивидуалистичното обожествяване на собственото аз, тъй характерни за декадентската поезия.

При всички случаи у тях имаше истинска тревога за съдбата на човека и планетата. По силата на тези обстоятелства те приеха Девети септември като свое истинско рождение. В новата обстановка те можаха без страх да утвърдят идеалите на младостта си. И сега те защищаваха мисълта, че новото общество е немислимо без всестрания и пълен разцвет на човека, с неговия сложен свят от най-тънки чувства.

Позволяваме си с портретните характеристики на особено активните и плодотворни поети да защитим мисълта си за активната роля, която те изиграха в процеса на обновлението на новата българска поезия.

ПОДКАНА ЗА НАДЕЖДА

(Александър Геров)

И досега в съзнанието ми лежи споменът, свързан със самообесилия се на едно дърво край родното си село войник през лятото на 1943 г. Пред възможността да се върне в окупационния корпус той бе предпочел смъртта. Доколкото знам, войникът беше мълчалив, работен селянин. Напразно го укоряваха в липса на мъжество. Явно, въпросът не се изчерпваше с традиционната представа за храброст и воля. Грозните изстъпления бяха извадили от равновесие коравия български селянин. Неговата здрава психика изведнъж заболя.

А какво бихме казали за родените между двете войни поети? Техните чувствителни души отдавна бяха смутени и травмирани от една толкоз чужда и противна на изкуството действителност. Те още в гимназиалните си години бяха открили пълното разминаване на живота с хуманизма. У тези млади творци се кръстосваха различни вери. Едните укрепваха вярата в общественото преустройство (Ботев, Смирненски, съветските поети и т. н.). Другите внушаваха представа за непобедимостта на злото (френските прокълнати поети, многобройните филми и т. н.). Родени непосредствено след Първата световна война и расли в мрачните години преди Втората световна война, тези поети някак си влизат от литературата в литературата. Това обяснява липсата на жизнена заплата. Тяхната младост съвпада с годините на новия фашистки преврат от 1934 г. който ликвидира революционния печат. Младите поети нямаха щастието да преживеят оня революционен ренесанс, познат ни от времето на Смирненски, Разцветников, Фурнаджиев, Каралийчев. Даже на тях е чужда и оная повторна революционна пролет, която се роди след кървавата есен на 1923 г. Тази нова пролет укрепи таланта на поколението от 30-те години, което колективно продължаваше делото на Смирненски (Хр. Радевски, Мл. Исаев, Анг. Тодоров, Кр. Пенев, Ник. Лилиев). Едно поколение, появило се на бял свят след приключването на Първата световна война, след разгрома на Септемврийското въстание, след кървавия Април на 1925 г. живее под знака на кафявата чума, заплашваща целия свят. Зловещият ритъм на нейния поход отеква в сънищата на тази генерация творци, която познава изключително фабричните комини, сирени, високите здания, асфалтовите улици на модерния град (Александър Вутински, Александър Геров, Валери Петров, Богомил Райнов, Божидар Божилов, Невена Стефанова, Блага Димитрова). Падат държави, хора загиват, откриват се лагери на смъртта — всичко това говори за фалита на хуманизма. Варварството

взема връх. А когато и самите рицари на кафявата чума се настаняват на нашата земя, споменатите млади поети окончателно са депримирани. Свистенето на бомбите и куршумите, дрезгавият глас на пиянските хитлеристки песни усилват настъпилия в душите на младите поети ужас. В същност усвоеното по литературен път трагично усещане за човека, призван да носи в себе си като всекидневен живот трагичната заплаха, намира потвърждение в самата жизнена обстановка. Става ясно, че разглежданото поколение по начало не е имало въздух за дишане. Оттук и вроденото трагично възприемане на света. Но все пак към генерацията на младите поети принадлежат и Цветан Спасов, Атанас Манчев, Христо Козлев, Веселин Андреев и др. Ала всички тези творци идват от провинцията. Там все още дъхът на земята е много силен, докато тържеството на смъртта изцяло се усеща в големия град. Нейните деца не познават полето, дъха на билките и омаята на селския труд. Те са изключително крехки. Техните връстници от селата и малките градове отрано попадат в лагерите, затворите и партизанските отряди. Професионалните литературни занимания остават за синовете на големия град. Те влизат в литературата със своето подчертано трагично възприемане на живота. Тяхната позиция на наблюдатели и съзерцатели се оказва благоприятна за улавяне трагедията на милионите обикновени хора. Нищо чудно няма както във факта, че чрез смъртта един селянин ще се избява от кървавите видения, така и в дързостта на някои поети с помощта на стиха да се освободят от кошмарите на действителността:

Ала в нощта най-страшна и стихийна
над тебе, град — грамаден весел цирк,
от черното небе ще се извие
железен облак хищни скакалци.

Ще бъде вулканично разрушенис,
ще тържествува ужасът, грехът,
ще зинат ями грозни и студени
и ще владее безгранична смърт.

(„Видение“)

Автор на тези стихове е Александър Геров. Критиката дълго време ще говори за неговия индивидуализъм. Но виновен ли е поетът, че детството и младостта му преминават в дългата фашистка нощ, която ражда ужас? Грозната и деформирана действителност ражда зловещото видение.

В мъглата на съборените здания,
сред трясъци и кръв и детски плач,
излязъл из недрата на вулканите
върви един грамаден, сив палач.

След Яворовите безсънници в българската поезия се явяват призрци, уловени от самия живот, който кара хората да полудеят. Това потопено във всекидневните кошмари (арести, викове, присъди, бомби, изтезания, смърт) съзнание заговарва в стиховете на Геров, който все повече се подчинява на внезапните и хаотично мерналите се видения (града, грозен весел цирк, небето — черно, облаци от скакалци, зданията съборени, ямите грозни). Но зад тия едва ли не алогични хрумвания се чува съсъкът на смъртта, разкъсал човешката душа. Ужасът е толкова голям, че не позволява да се роди викът. Чува се само истерично ридане на изкривени и замръзнали от страх уста. Задаваният вик и изцъклените очи на обезумелия поет говорят за истинско страдалчество, за истинско мъченичество. Всички тогавашни поети, включително и Вапцаров, носят

уещането за известна трагична обреченост, дошла с времето, в което въздухът не достига. Разбира се, те ѝ се противопоставят с революционната си решимост. Но Геров е един от тези, у които трагизмът е стигнал до краен предел. Той, задъхвайки се сред тъмнатата на фашистката нощ, се чувства безкрайно безпомощен и изтерзан. Навсякъде го преследват хора с кървави ръце. Тъкмо чудовищните образи пораждат мисълта за необходимост от омраза и презрение. Повърхностният поглед би определил подобно настроение, извикано от безизходността, за декадентство. Но краят на известното стихотворение „Безизходност“ сам обяснява това съмнително състояние единствено със свръхчувствителността:

Вземи ръката ми,
кажи, че аз се лъжа,
кажи, че ние с тебе
не сме тъпи животни.
Кажи, че хората все пак са си добри.

Безпределно искреният поет не крие нищо от своя тежък живот:

Ние чувствуваме: всеки ден крачи
с груби, шумни ботуши обут
и със него, във устрем светкавичен,
приближава и нашия бунт.

Мисълта днес така изнемогва!
Днес сърцето настръхнало бий.
Ще се каляме в мръсните локви,
ще ни блъскат с юмруци в гърди.

Поетът овладява себе си, за да изрази възмущението си. Болезнено чувствителната, лесно наранима душа копнее за човешка личност, поставена по-високо от всичко друго. Но всички временни помръквания на душата и погледа идват от свръххуманизма на поета, живеещ във време, което разкъсва душите и зазидва мислите в стоманени каски. Тези силни понижения на жизнения тонус донякъде се дължат на сливането на лирика със света на милионите пасивни жертви. Това самочувствие на затворник и пленник на жестокия XX в. определя антифашисткия патос.

О, аз знам: в тези дни потъмнели, студени, стихийни —
в най-далечните краища на земния глобус
греят бодри очи и сърцата на младите бият
без омраза, без корист и злоба.

В есента на живота поникнали, пламнали пъпки —
към тревожните дни ний отиваме буйни и свежи,
ний вървим и със нашите смели, размерени стъпки
пролетта на живота, новата пролет бележим.

(„Есен“)

Цитираните стихове издават близостта на поета с Вапцаров. Младият Геров при цялата своя резигнация притежава ясна вяра в социалното бъдеще.

И със груба
настръхнала
радост
аз изпращам
привет

на Мадрид,
в който съскат
запалени
клади,
жарка кръв
се пролива
и ври.
И със груба
усмивка
на устните,
развълнуван,
тревожен,
пленен,
с нова вяра —
аз смело
се впускам
във пороя
на новия
ден.

(„Грубост“)

Облъханият от комунистическия идеал поглед се откроява и в темата за родината.

Но иска ние да стоим на входа!
Аз искам всеки миг да виждам Витоша,
гърмящия простор, под който спят селата
и стресната ослушва се родината.

(„Въздушно нападение“)

Но преди да изрече клетвата си, Геров е започнал като продължител на безсмъртния певец на огнените гриви Смирненски.

Прикован с електрически гвоздеи,
той лежи в равнината огромен
и приема далечните поздрави
на звездите, трептящи отгоре.

От вратите на нощните пивници
мръсни пари нахлуват и давят.
По ъглите разглезени хищници
дебнат жертви и дирят забрава.

Все в същия дух на цикъла „Деца на града“ са стихотворенията „Улицата“, „Празници“, „Светлини“, „Младост“, „Лумпен“.

О, разбирам аз твоята вечност —
деноношно напред да течеш
и работните хора сърдечни
да посрещаш с тревожен копнеж.

И застанал на твоето дуло
срещу облачния хоризонт,
виждам черния мрак, що затуля
на града устремения взор.

Оригиналната разработка на темите, познати от Смирненски, се проявява най-вече в силно контрастните образи, които са плод на един напълно урбанистичен поет.

Чрез верига от случки и предмети се изразява властното и сурово емоционално отношение на хората, обитатели на прикования с електрически гвоздеи огромен град. Но Геров, продължителят на Смирненски и съратник на Вапцаров, пише на едно място:

Мойте нерви се късат като някакви нишки.

Понякога се забелязват признаци на умора. Но бързо настъпва оздравяването и поетът се мъчи да премине в настъпление. Той се връща към своята поезия, създавана с грохот, трескави думи и рими, с изтерзан мозък, с покъртителни сълзи.

О, величествен град-вдъхновител,
тъмни шумове, глухи безчет!
Върху масата белите листове
с ласкав шепот ми прашат привет.

(„Поезия“)

Ето и самия истински извор на вдъхновението му. Въпреки че нервите му се късат, той никога не изневерява на революционната си вяра. За нея крехкият, нежен Геров лежи във военен затвор. Получил една революционна закалка, той през май на 1944 г. във фашисткия затвор написва прочутата си ода „Свободата“

Сега пред зиналата пропаст аз стоя,
замаян и наситен с чувство за борба и героизъм.
Тържествен блясък грее във очите ми
и устните ми шепнат:
— О, свобода, миличка свобода,
ти вече си тъй близо!

Това писано с кръв стихотворение ни задължава да се откажем от лесното тълкуване на поета. Ние сме длъжни да го разберем — пред нас е един сложен поет, превъзмогнал с много страдания войната на нерви и кошмарни ужаси и останал верен на светлата вяра, на голямата идея за доброто и красотата.

В тази ярка хуманистична светлина творецът се представя с лириката си след победата на революцията. Някак си възвръща способността да възприема простите чудеса на живота. Поетът, възвърнал си предметно-реалистичното виждане, се сдобива с една яснота, ведрина, сигурност. Самият живот вече му доставя удоволствие и радост. Новият възглед за действителността, новите чувства, намерената житейска опора спасяват Геров от страха му пред смъртта. Затуй може би хората вече не му изглеждат страшни, кървави и жестоки. Критиката неведнъж твърди, че поетът, отличаващ се с копнежност, трагичен оптимизъм и драматична напрегнатост, в творчеството си след Девети септември се ориентира към един по-оптимистичен, по-ясен, по-категоричен стих. В същност революционният поет Геров в страха си от жестоките хора изцяло се доверяваше на ударите на собственото си сърце. Обратно, при новите условия се вслуша и в стъпките на обективния живот. Спомнете си неговото стихотворение „Копнеж“:

В този миг тази малка, невидима нишка,
дето свързва моето с твойто сърце,
се превръща в могъща, в страшна сила войнишка,
става жилава като желязно въже.

Интимният човешки копнеж в друго едно стихотворение („Порив“) е получил едно изключително обогатяване. Категоричното утвърждаване на съвре-

менния свят като свят на радост и труд доказва усвоеното социалистическо-реалистично мислене на поета. Поетът намира своя пристан в ежедневието на обикновените хора, които с безшумен труд творят нов живот („Партиен инструктор“, „Усмивки“, „Армии“ „Всекидневие“, „Зъболекарката“, „Първомайски парад“). Но собственото му мислене в неговите философски измерения най-добре проличава в разработването на т. нар. вечни проблеми — любов, смърт, щастие, покой, миг. Любовта за Геров не е обикновен каприз на сърцето, нито мимолетна страст, а един извор на вяра и нежност. От тази любов се ражда и чудният образ на любимата. Тя върви с походка плавна, коси-камбани, с носле вирнато, очи премрежени и т. н. („Улица „Шипка“). Тази романтична представа за любимата непрекъснато се усилва със стиховете:

Но случи ли се пак оттам да мина,
по тази улица — о, сякаш омагьосана —
отново оживяват старите години,
отново твоите коси лицето ми докосват.

И ти вървиш пак нежна и прекрасна
до осемнадесетгодишното момче,
което в бурите успя да си запази
наивното мечтателно сърце.

Тези стихове са създадени от едно нежно, мечтателно сърце, което непрекъснато търси топлината на ближния („Картина на Илия Бешков“, „Глас“, „Дъщеря“, „Гълъби“). Съвсем естествен е поетичният апотеоз на всекидневието. Поетът, открил прелестите на обикновения човешки живот, набира сили и побеждава в себе си смъртта („Вечност“, „Път“, „Свят“). Но новият опит, подхранен от социалистическата действителност, не изключва моралното страдание, моралната тревога („Мъка“, „Свинк“). Поетът, усетил в мига сиянието на вечността, не може да скрие разочарованието си от ония, които проиграват вечността. Верен на своите убеждения, и в най-новите си стихове затаява една вътрешна, искрена тревога, извикана от най-висши хуманни подбуди. И тази заредена от вечно безпокойствие поезия се реализира в крайно предметен, близък на самите форми, в които протича животът, стих.

Тази поезия при всички случаи си остава един вик, една вечна подкана за надежда.

СВЕТЛАТА ПРИКАЗКА НА ДЕТСТВОТО

(Валери Петров)

В същото време, когато Геров се гърчи пред ужасните видения, открояващи грозния лик на Херкулес от XX в., връстникът му Валери Петров обръща гръб на маршируващите клоуни с пречупени кръстове и като Малък Сечко със звънък, весел смях разказва светлата приказка на детството. В нея всичко е в сребро — дървета, птици, пътища, хора. Героите му живеят в красиви сънища, през призмата на които и простата селска действителност изглежда привлекателна. Поетът като магьосник придава на старите предмети привлекателни цветове. И когато имаме усещане за фееричния свят, поетът изведнъж по подобие на старите майстори на приказките се скрива зад одухотворените комини, за да ни приземи на земята, дото стражарите търсят поборниците на правдата (поемата „Палечко“). След този намек поемата отново ще следва капризите на творческата фантазия (опоетизирания труд на ковача и особено невероятно оцветените

картини, представящи зимните празници — снегът скрипти, снегът е бял, прасето алено, свинската душа пембяна и т. н.). Игривото и цветистото разказване се връща към загатнатия момент, търсенето на нелегалния. Уж между другото с разказа за малкия Палечко, за битовото ежедневие на селяните се съобщава и за успешно избягалия от властта младеж. Пред детските очи се сменят и блягат колкото измислените, толкова и шарените картини. До тяхното находчиво и изобретателно улавяне се свежда и самият поетичен разказ. Калейдоскопичният похват на скрепяване на образите и авторовата позиция на виждане на света през детския поглед е нещо ново за поезията ни.

Огромно впечатление прави цялото това съсредоточаване върху оцветените дребноли, които сами говорят за нещата. Звънките рими, детският игрив ритъм, присъствието на малките детайли, мигът на тяхното бързо появяване и изчезване, кинематографичната бързина и шеговитият безобиден начин на поднасяне на житейската истина — ето белезите на стилистично неповторимия и нов начин на организация на поетичния материал. От чисто детския начин на подбор на обстоятелства, жестове и реплики се ражда поетичната атмосфера и в поемата „Детство“. И тук въздухът е пълен с мисли, таласъмите ходят, бръмбарите шепнат спомени и т. н. Всичко е детски сън, който се прекъсва с вмъкването на действителността, наситена с атмосферата на антифашистката съпротива. Няма съмнение, че поетът се връща към едно детство, в което всичко има, и по този начин детските сънища се представят като реалност. Чувствува се носталгичната въздишка по природата и простия начин на живот. Липсата на тази близост се компенсира с измислицата. Така в своите поеми Валери Петров наред с представянето на реалността под формата на отделни картини ще отиграва и определен модел на реалност, проектирана през призмата на мечтите и поетичните унеси. Твърде рано той получава една интелектуална зрелост, като се има пред вид учението му в Италианското училище и в Медицинския факултет. Поетът преждевременно ще опознае много неща, но ще се лиши от простите радости на живота, от спонтанните пориви. Всяко негово чувство, колкото и да е тънко, проникателно и деликатно, е контролирано от интелекта. Оттук всичко мимо волята ще се подлага на самопреценка, на самоанализ. Така че първите две поеми са рожба на самонаблюдаващия се поет. В тях детството е също филтрирано от рано развит и културен интелект. На автора ще липсва спонтанността, но не и удивлението от живота. В неговия стих има много звуци, много багри от самата действителност и когато тъгува за селската природа, и когато мечтае за красотата. Друг е въпросът, че предварителният интелектуален разрез на нещата предопределя неговите жестове и реакции. Даже когато и в шегата, и в умните му реплики има нещо детско и наивно, то обезателно сочи онази интелигентност, която го държи на известна дистанция. Разбира се, че поетът от ранни години е приучен на едно добре осмислено, вежливо, почтено отношение към хората, в което има приветливост, но липсва емоционалният захлас. Но това не изключва, при целия превес на интелектуалното възприемане на света, обича към живота и невероятната изостреност на сетивата. Споменатата обич се изразява в жаждата по улавяне и запечатване на всички онези малки и големи неща, без които животът би се лишил от облик, аромат и видимост. Затуй поемата „Край синьото море“ започва с дъха на морето, със силуетите на босите и пеещи малчугани, с прелитането на чайките и т. н. Сред така филмово заснетата с трепет жизнена среда поетът при цялата своя дискретност си позволява да разкрие романтиката на детството, подхранена от приключенските романи. От въображаемото пътешествие лирическият герой се завръща, за да открие красотата на Варна, чиито делници се осмислят от труда на обикновените хора. Всичко е предадено в светлината на обилните златисти цветове. Целият разказ се изпълва от една конкретна мечта:

И със тях, и с рибаря аз пея
и гребем ний във жегата и пот
към Страната, към Нея, към Нея,
де тази нова за мене идея
въплътява се в чуден живот. . .

Палавият Палечко е възмъжал. Той е разбрал, че единствено с борбата хората могат да отворят вратата на щастието. Неуморимият пътешественик по морета и океани, възлешник, искащ по законите на приказката да преобрази живота, е открил за себе си романтиката на революционната борба. Самият финал на поемата показва, че в условията на войната разтревоженият поет разгръща по един неореалистичен маниер пъстри колоритни случки. Смесичата от реалност и приказност, от истина и сън, от битови подробности и феерично осветление, от радост, тъга и печал изразява в същност надеждата в победоносния край на големия поход на смелите мъже.

Младият поет изгражда изцяло своите поеми като наниз от пъстри картини, взети от делничния свят и от делничните преживявания. Удивително точно и добросъвестно заснетите малки хора в тяхното ежедневие сами открояват характера и тенденциите на тогавашния живот. Авторът предварително се отказва от големите обобщения, за да даде думата на загребаните от живота случки. Така, дишайки въздуха на антифашистката съпротива, Валери Петров написва своите неореалистични поеми. По това време Вапцаров пряко откроява комунистическото си верую. По-рано изявилите се от него революционни поети, като Радевски и Младен Исаев, са принудени с езоповски език да пишат за своите мечти. А начеващите автори направо ще потърсят споменатия неореалистичен начин на отразяване на действителността. Това е характерно не само за Валери Петров, но и за белетристите Павел Вежинов, Арманд Барух и др.

Така че на наша почва възниква български неореализъм. В интерес на истината е да признаем, че Валери Петров има италианска закваска. Като далечно ехо се усеща влиянието на крепоскуларната школа, която в началото на века създава поезия на приглушения присмех, на здрача, на възпяване на малките грижи и тревоги. Ясно е, че Валери Петров ще вземе оттук най-общия модел на поетично творчество. Но той ще усвои и други поетични влияния. Късният Дебелянов с предметните си стихове и особено Далчев със стихосбирката „Прозорец“ ще му окажат въздействие. Така поетът ще се научи блестящо да разгадава езика на вещите в своите стихове. По това време ще се формира естетиката и поетиката на творчеството му, извличащо поезията от свръхнезабележимите неща, от всекидневния жизнен поток, в който редом с нищожното, със смешното живеят трагичното и възвишеното. Затова на тази предметна поезия е несвойствен гръмкият патос. Нейният чар е в тихия разказвателен тон, в интимното любование на живота, в радостта от пъстротата на предметите, в одухотворяването на всичко съществуващо. Затуй и самият емоционален регистър е широк — от детската шеговитост и хапливата иронична критика, през радостта и оптимизма, до постоянно долитащата лека меланхолична тъга по нещо безвъзвратно отиващо си. У Валери Петров непрекъснато се среща тъгата, идеща от рано прекъснатото детство. Страхът от загубата на светлата детска радост го кара да бъде постоянно нащрек. И в същото време този прекалено умен, виждащ и опаката страна на нещата с рентгенов поглед поет, в годините на най-тъмното фашистко иго е обзет от мисли за човешката съдба, за човешкото предназначение. Обзема го понякога скептицизмът спрямо възможностите на хората и света в атмосферата на XX в. (неслучайно поетът казва, че на човек се позволява само амоняк да диша под земята). Това за миг обезверяване доминира в поемата „Ювенус дум сумус“. Крекият интелектуалец-антифашист поради

липса на революционен опит лесно може да изпадне в оная зона, бележеща тънката водоразделна линия, деляща реализма от декадентството.

Но да не бързаме да го обвиняваме за капитулант пред модернистичната поезия. У Валери Петров интелектуалността носи скептичен заряд, който съжителствува с преклонението пред човешкия свят и възможността за общуване с хората.

Излез от тез мъртвешки зали
и влез на живите в света,
и виж в сърцата как се пали
неугасимата мечта!

Гласът на живота заглушава депримираността и отново лирикът заявява:

А Човеците тук са, но скрити,
смели, честни, за обич достойни,
един само от тях намери ти
и във миг ще изникнат безбройни!

Тръгни с тях и ще имаш за премия
вместо „Хардмут“ и вместо „писалка“
гордостта, че в двубоя големя,
даваш своята силища малка!

Самият факт, че поетът говори за спасението си от временната затвореност, от прекалената дистанцираност, от интелектуалния си скептицизъм, издава неговата искреност. Ранните му поеми са разказ не само за простите чудеса на богатия човешки свят, но и повествование за бавната промяна на един умен, любвеобилен, но вечно недоволен, много дистанциран в контактите си човек, който постепенно преминава от отбрана в настъпление. Валери Петров не обича ролята на учител и пророк, на барабанчик и сигналист на историческото движение. Предпочита да бъде един от хилядите малки хора, даващи силите си за двубоя.

Но животът го заставя да излезе от позицията си на честен наблюдател и симпатизант на борещите се сили, за да прояви по-голяма енергия и настойчивост. Принуден е да изостави детството, за да прекоси България, за да я изобрази в зафиксирани с два-три изключително запомнящи се образи на хора, събития и явления (пътуващ автобус, фабрикант с кучето и богатото облекло, накуцващото дете, съсухрената майка, младежите с спиринчови венчални пръстени, старци, пушещи лула, и т. н.). Чрез тия колоритни фигури веднага изплува една великолепа мозайка, възкресяваща тогавашна България. Отделните нахвърляни детайли и епизоди са споени от идеята за открояване истинските цветове на времето. Всеки елемент за разлика от друг път е подчинен на целта да се постигне обобщена реална представа за Царство България. Това обогатява поетиката с по-пряко изразена гледна точка върху живота. И все пак поетичното въздействие се получава не в резултат на поетичното самоизлияние, а от сполучливо намерените подробности, от които израста мозайката. Зад предметните характеристики пулсира стара България, както сполучливо поетът я нарича — „чужда и своя, тъмна и пъстра“. Пряката ангажираност с времето извиква необходимостта от по-категорично отношение. Но отново ние трябва да се съобразяваме с приумиците и с детския поглед на поета, в противен случай рискуваме да се разминем с творчеството му. Точно това стана, когато поетът публикува публицистичния цикъл „Стари неща — малко по новому“. Върху него се нахвърли догматичната критика, която определи неговия детски начин на отреагиране, неговия смях, неговата игра на хрумване, мозайчните картини за неизживяно декадентство. Слушайки нейните съвети, той написа цяла книга, в която изгони себе си, за да

остане един кук, декларативен стих (стихосбирката „Там, на Запад“). Валери Петров намери отново собствената си поетична личност в поемата „В меката есен“. След известна пауза той решава с детски светло чувство, с богат на впечатления многообразен стих да разкрие онова, което всекидневно преживява. Затова, обръщайки се към собствената си памет, той започва за първи път един открит диалог със себе си, съвременниците и времето.

Познатият досега майстор на шеговитите подхвърляния, на артистично хапливата ирония, на поетичните намеци, на говорещите детайли, на интелектуалната гимнастика на ума, служеща му за броня, на виртуозното поетично изпълнение се превръща в един изповеден поет, открито манифестиращ своята естетика, своето поведение. Това е съвършено нов момент в развитието на Валери Петров. Като запазва интимно доверителния тон на беседата, той доказва истината, че няма истинска поезия без обич, щедрост, доверие, взаимна търпимост и без мъдър поглед, откриващ в човека смес от хиляди неща. В същност тази проблематика и посоченото художествено решение се реализират в един асоциативен стих, блестящ с аромати, със зрителни впечатления и носещ характера на изстраданата духовна автобиография. Но това не пречи поемата да приеме характер на биография на цялото поколение съвременници, борещи се за духовно обогатяване на неизменните ценности на живота — любов, приятелство, другарство, саможертва, вяност, милост, всеопрощение и т. н. Цялата поема е блестящо потвърждаване на социалистическо-хуманистичната концепция за човека и живота. Опора на духовните пориви на твореца е обновена България. Никога досега Валери Петров не е чувствувал своето лично съществуване така слато с обществения живот. За съжаление излязлата по-късно стихосбирка „Слънце грее, дъжд вали“, макар че има отделни великолепни работи, не прибавя нищо ново към познатия образ на поета.

Но неговите свръхоригинални по настроение и изпълнение поеми остават в литературата ни като светло предание на човешката душа, опазила детската свежест и полъх. И в зрелите си години Валери Петров запазва звънливия глас на сребърния Палечко, влязъл завинаги в поезията ни.

УРОКЪТ ПО БЕЗСМЪРТИЕ

(Веселин Ханчев)

Веселин Ханчев живя само четиридесет и седем години. Но поетът издържа урока по безсмъртие. Ханчев няколко години преди смъртта си написа знаменитата балада „Добрият ученик“. Самият поет носи много от душевния свят на своя герой от баладата. Ханчев е прекалено стеснителен и скромен човек. Той е чужд на словесната шумотевица и на сребролюбieto. Винаги обичаше да крачи с крачките на обикновения редник. Мълчаливо трупаше своя жизнен опит и продължително търсеше истинската поезия. Близо три десетилетия работи в литературата и никога не спестяваше мъките на изкуството. Неговото лице е почти винаги съсредоточено, сериозно замислено и едновременно с това озарено от скрита, ласкава, приятна усмивка. И тя остана да живее в най-добрите му стихове. Непрекъснато заетият с размисли поет не се разделя със своята чаровна полуусмивка. Тя издава неговото неспокойствие, а то самото идеше от неспирното движение на чувствата му, които все по-пълнокръвно и богато се изявяват. Чувствата на поета водят началото си от пристрастието му към новите комунистически идеи. Ханчев като воин на тези идеи носи в себе си празнично осветения, сътворен по законите на хармонията и висшия обществен порядък нов социалистически свят.

Дълго този съвършено чист, светъл творец не можа да изрази себе си. За разлика от своите талантиви поетични връстници (Александър Геров, Валери Петров, Богомил Райнов) Ханчев не успя така лесно да разработи заложените у себе си значителни творчески възможности. Нещо му пречеше. Много време той беше само обещаваща надежда. Но дойде 1954 г. и с нея се появи стихосбирката му „Стихове в паласките“. Войната е отминала. Много творби се написаха за нея от Младен Исаев, Радой Ралин, Иван Пейчев и др. Редникът Веселин Ханчев поднесе цял своеобразно написан дневник, в който фигурират отделни, обикновено къси, емоционално свързани помежду си стихове. Те естествено и непринудено разказват за източника на войнишкото мъжество. То блика от сърцето на засмения, на пронизания от слънцето човек. И на фронта поетът остава най-радостният човек. У него емоционалният изблик се съпровожда с лъчите на мисълта, дошла от съзнанието за оказана велика чест — да брани извоюваните дни, в които всеки човек може да излъчва трогателна нежност, доброта и човечност. Може би затуй лирическият герой на „Стихове в паласките“ е толкова прост, обикновен и в същото време спокоен, мъдър и уравновесен.

На Страцин по скалистия рът
пропълзя, обкръжи ни врагът.
Той ни блъска с оръдия два дни,
той държа ни и жадни, и гладни,
той ни маме, руга и ласка,
та на всичко да махнем с ръка.

Но мълчахме, покрили земята,
без патрони в горещия вятър,
но мълчахме опреди в пръстта
упоритите наши уста.

.....
Не изтрая, побегна изплашен
от гласа ти, мълчание наше!

Невероятно, но факт е, че страшният вой на войната не заглушава патетично приповдигнатия човешки глас. Как красиво той нашепва своите слова на обич. Лирическият герой нито за миг не губи своето равновесие и самообладание. Истинско себераздаване, грижа за хората — ето кое вдъхновява поета и го прави твърд и непобедим.

Недолюбих те аз, недогалях те, моя любима.
Раздели ни дългът. Затова не плачи, не кори!
За да има любов, и мечти занаяпред да да има,
аз отивам на бой призори.
Ако падна убит сред степта, под звездите студени,
запомни ме с добро, но на гроба ми ти не ридай,
посрещни радостта, отвоювана с мъка от мене,
долюби вместо мен, домечтай!

Героят като истински войник на социалистическия свят спокойно чака смъртта. Героично той се сражава за щастието на близките хора. Градовете изчезват, земята се гърчи в рани, но героят не изгонва от себе си слънцето и безоблачното небе на своя роден край. Със стихосбирката си „Стихове в паласките“ Ханчев направи първата си крачка на съвременен поет, намерил свой поетичен свят в областта на изкуството. В стихотворението „Посвещение“ той сподели интимните си мечти,

О, трябва всяка вещ да се изстрада.
Повторно всяка вещ да се роди
и всеки образ, който в теб попада,
да свети с блясък, непознат преди,

и мислите да правят в тебе рани,
мъчително и дълго да тежат.
И всяка мисъл в тебе да остане
като зараснал белег в твоята плът.

Поетът постигна желаната от него творческа съдба. Той намери своя звук, откри своя цвят. Плод на тези търсения е стихосбирката „Лирика“. С нея В. Ханчев стигна брега на голямата поезия. И оттам излетя в небето, за да се превърне в голяма звезда, която за вечни времена ще свети на поетичния небосклон. Веселин Ханчев достигна върха на съвременната поезия. Той по великолепен начин усети ритъма на живота, цената на голямата днешна правда. Поетът чу гласа на земята, на хората и на времето. Сам Ханчев има пълноценно нравствено битие. Той взе нравствената политическа целеустременост на времето, неговата мъдрост, неговата дързост и способността да се изменя животът. У Ханчев се прояви нашият социалистически съвременник, който беше станал господар на себе си, на обществото и на цялата вселена. Жизненото опиянение и голямото самочувствие на днешния човек изцяло се проявяват в личността на Ханчев. Той изрази това ново светоусещане в стихове:

Върху земя човек роден е.
Но той роден на нея бе,
дори в пръстта, и на колене,
да има пак едно небе,
небе да има и тогава,
когато няма и очи.
Сам в себе си да го създава,
когато то се заличи.

(„Земя и небе“)

В същност тези стихове са ключът за разбиране красотата на Ханчевата поезия. Тя е цялата изповед на човека — творец и революционер в живота. Затуй звучи по новому. В самата ѝ мелодия и в оркестрацията на стиха се крие нещо ново. Една по-голяма свобода, гъвкавост, широта и артистичност характеризират тази поезия. Нейната основа е чисто интелектуална. Това не възпира приливите на емоционалните вълни. Напротив, те прииждат по-сигурно и по-ривисто. Острите аналитични мисли се сливат в едно със свежите непосредни чувства. Така се получава нещо извънредно рядко — първичната лирична топлина се запазва, но се разкрива заедно с високата интелектуалност на поета. Ханчев сътвори свой собствен зрял стих на постигнати по интелектуален път значителни идейно-проблемни обобщения. Поезията му запечати духа на времето и в същото време тя запази лъчите на слънцето, медния блясък на чудните летни дни, топлината на човешката усмивка. Чертите на този действително богат стих се открояват най-вече в цикъла „Жив съм“.

Мога ли в стая с единствен креват,
докторе, да оживея?
Има ли стая за целия свят?
В нея сложете ме,
в нея!

Този сърдечен вик изпълва всяко едно стихотворение от цикъла. Тук пое-
зията често приема формата ту на тревожен въпрос, ту на спор, ту на
открит разговор с времето. При цялото си разнообразие цикълът успява с едно
оригинално, мисловно емоционално изпълнение да разреши познатите проблеми
за смъртта, за щастието, за смисъла на човешкия живот, за предназначението на
отделната личност. Истински изповедното начало на стиха извира от неспокой-
ната душа на обречения на вечно прераждане човек.

За да живея,
трябва непрестанно
по нещо да умира в мен самия.

Осъждам ви на смърт
чрез неприязън
приятелства,
в бедата уязвими,
познанства,
край душата ми събрани,
неканени на нейната трапеза.

С творчеството си Ханчев най-ярко изрази великото умение на нашия съвре-
менник непрекъснато нравствено да се усъвършенствува. В това поетът видя
величието на социалистическия строй, позволяващ на всеки човек непрекъснато
да живее с мисълта да се изравни с най-хубавото от природата. Красотата на
човека е в неговото постоянно усилие да намери истинското щастие, да установи
реален контакт със заобикалящата го природа. Целият тоя порив към щастието
е и красотата на човека, комуто е съдено да бъде вечен откривател в живота.
Това философско разбиране на днешния човек се съдържа в подтекста на бележи-
тото стихотворение „Лов на делфини“.

Защо си припомням
ловът на делфини сега?
Внезапно попаднахме ние
на много делфини.
Напълнихме трюма.
Водата достигна до борда,
но корабът пак не побра изобилния лов.

.....
Богатият лов ни задърпа назад
и страшно ни стана,
че няма да стигнем брега.
— Сечете въжата! — най-последно извика един.
Той имаше право.
Но мразехме този човек.
Издигнахме брадви,
отсякохме пълните мрежи.
Болезне ни много.
Сечехме и плачехме диво.

Стихотворението е образец на осъществена простота, предметност и лако-
ничност. Всичко е много ясно и отчетливо. Но самата голяма идея за битката
на човека с трудностите, които пречат на щастието му, се чете между поетич-
ните редове. Това най-добре говори за изкуството на поета. Той е успял напълно
да преодолее тематичната ограниченост и да се добере до гълбините на човеш-
ката душа. Не по-малки са постиженията на Ханчев и в цикъла „Париж“. Със

стиховете си за Париж Ханчев откри пътя на есенстично композираните поетични творби. По удивително свободен начин в тях се налага голямото идейно-художествено обобщение. Самите стихове никнат от естественото преплитане на чисто лиричните елементи с философско-публицистичните отстъпления.

Веселин Ханчев със стиховете си от последните години действително излезе на терена на голямата поезия:

Да бъдеш Колумб
всеки миг от живота си.
Да откриваш земи и звезди,
да откриваш пространства и хора.
В сърцето си малко да сложиш
големия свят
в далечните пътища.

.....
Колумб остана
до последния миг на живота си.
И смъртта си дори
открий като свят непознат,
като нова земя посрещни я.
Неоткрита от теб досега.

Веселин Ханчев по блестящ начин осъществи своите стремежи. С отличен взе урока по безсмъртие.

ДАЛЕЧНОТО ПЛАВАНЕ НА ПОЕТА

(Иван Пейчев)

Младостта на Иван Пейчев съвпада с хаоса от свирепости на Втората световна война. Макар и дълбоко в тила, той се задушава от пошлостта на семейния и граждански бит на хората от Шумен, където живее. От юноша намразва техния филистерски начин на мислене и чувствуване. Отхвърлил обществената уредба, той потъва в света на книгите. Особено му допадат поетите, възпяващи цветята на злото. Като тях и той е неразбран и самотен. Единствено добре се чувства в разговор на чаша вино, която отприщва енергията и силата. И по-късно, в новите времена, отчасти запазва този начин на живот. Но ако в началото пише:

И ще увисне в прах портрета ми,
А на прозореца на стаята
ще виси дълги дни сърцето ми —
с надпис: „Дава се под наем!“,

то сравнително малко по-късно поетът променя настроенията си и възглежда си:

Мечтите, срещите в парка
и дните в самота погребани.
Какво са те пред байонетите,
пред гордостта да си човек.
Сега е синя нощ над Тракия
и ветрове сурови дебнат
неуловимата далечност
на проясненото небе.

(„Мислител“)

В това стихотворение отново срещаме небето, което слиза над лагуната с бакъреночервените облаци, и тебеширената луна с оранжевия плащ.

Но този път поетът на тишината, изпредена от сребърни нишки на фенерите, караулещи над пейките с влюбени двойки, забравя делничната и сива скръб и открива живота в простата човешка участ на милионите борци.

Впрочем поетът още в годините на своите изпълнени с оранжево-черен цвят стихове обръща поглед към червените знамена на пролетарския поврат.

В периода 1942—1944 г. той чете своята балада „Септември“:

И падне ли есен и есенно злато
септември полята пустинни покрив,
пак вий септемврийският яростен вятър,
пак писе земята кръв, дъжд и мъгли.

В ясните нощи, щом слязат звездите
и мрежи замрежат над Дунава тих,
провличат се сенки безкрайни редици,
излиза от гроба си всеки убит.

И хиляди пушки се дигат в закана,
и клетва изрича сковани уста:
„Със бунт не посрещаш ли всеки тиранин,
на пепел да станеш, о, робска земя!“

Съвсем определено Иван Пейчев обича революцията. Струва ни се, това е причината той да признае:

Не искам, вече никога не искам
да бъда сам, останал само с думите
за обич, за омраза и за истина,
и ако трябва — ще умра безшумно,
но с любовта, с надеждите на хората,
със нежността в квартирите затътени,
очите си завинаги затворил
наистина от много, много слънце.

Правилно е да се смята, че зад индивидуалистичната маска на ранния Иван Пейчев се откроява лицето на поет със социални наклонности, с любов към хората, към общуването, към улицата, към колектива. Макар и да запази в себе си нещо от артистичната бохема, той прие като свой дълг Отечествената война. За нея написа сурови, мъжествено категорични стихове („Война“, „Спомен“, „Разговор с мама“, „Омраза“, „За да живееш“, „Последният марш“). Колкото и да са точни и предметни тези стихове, пронизани от страшния порив към победата, в тях се среща характерната му образност (храстите махат с есенни ръце, вятърът свири като тръбач, хълмовете се нишат; гори снишеното небе, нежна зеленина, пада ранен здрач като креп, ранените дървета тихо стенат, пътища оранжеви се стапят, луната в студеното плитко небе проблясва с оранжева перка; замислената звездна тишина слиза, падащи звезди, дърветата черни стърчат и т. н. Тази експресивна образност внася неповторим колорит.

Искрената му отзивчивост го заведе в града на младостта — Димитровград. Но въпреки желанията и намеренията той не създаде ярки творби, не можа да се пребори с шаблона.

В началото на 60-те години той отново се съсредоточи в себе си, навлизайки в спокойната златна есен. През тези есенни дни без болезненост, без преднамереност, без алегории започва своя последен мечтателен и умен диалог с морето (стихосбирката „Далечно плаване“).

Трепти денят на чайките с крилата
всред есенния безпошаден мрак
и ти, моряк, не ще се върнеш вече.
Последният попътен вятър вее
и в залива небето се издува
като огромно корабно платно,
над твоя камък стръмно се люлее
последната, най-тъмната вълна,
и ти ведно със нея ще отплуваш
в посоките на безпределността.

Отново има в стиха жълти тигри, самотен огромен кит, притихващи пасати, мрачни тропически реки, знойни палми и т. н. Но в подтекста се крие идеята за човешкото безсмъртие. Смъртта се представя като предпоставка за раждането на нов живот.

И ми става по-близък самият живот
с растежа, с вечното тление,
който тежките форми на зрелия плод
разрушава за ново раждане.

Естествено самото сливане с безкрая извиква много елегична жал.

И вече няма думи. С глас провлечен
говори необятното море
и падат върху дюнните разсечени
безмълвните ни сенки. Знам — без ред
и без посока дълго ще намира
шумът на стъпки в пясъка златист,
но в мрака черен няма да прозират,
не ще личат обратните следи.

Стихосбирката „Далечно плаване“ със стихотворения като „Отплуване“, „Напътствие“, „Следи“, „На път“, „Изгнание“, „Простор“ е най-зрялата и най-мъдра проява на Иван Пейчев. Независимо от своя елегичен тон тази стихосбирка възпява задължението на човека, докато е жив, да преброди морета и далечни земи.

Иван Пейчев е поет на надеждата, която всеки един трябва да носи и притиска като знаме в своето честно сърце.

В тази стихосбирка той постигна онази лаконичност, онази чистота на словото и многозначност, тъй характерни за най-добрата му работа от книгата „В минути преди атака“.

В обратния път,
в обратния път
дърветата черни стърчат.
Край гибел и смърт
в колони вървят,
вървят,
хитлеристи,
вървят.

.....
Небето мълчи.
Земята мълчи
и птиците
спират

да пеят.

В обратния път,
в обратния път
дърветата черни стърчат.
Пленени вървят,
сразени вървят
хитлеристи,
вървят.

(„Последният мари“)

Смъртта като страшен капитан пое в себе си моряка-поет и той отплува в посоките на безпределността. Но след себе си остави стихове, подтикващи читателя непрекъснато да разширява хоризонтите на живота.

ПОЕТ НА ТЪГАТА И СВЕТЛАТА МЕЧТА

(Божидар Божилов)

Божидар Божилов пише стихотворения, чийто живот се среща с личния му живот или, както сам признава, стихът се връща като ромон на дните му, изживени с радост, мъка, любов, разочарование, болка. Стихотворенията на Б. Божилов са страници от лиричен роман, чиято фабула „започнала край Варненското море, преминала през възторга на революцията, през работата и дълга, през жаждата за любов и бодрост, през пейзажа на Полша, Москва, Гърция, Италия, Париж, далечен Китай и далечна Куба, през няколкото лични драми“ и т. н.

Появата на този роман говори, че неговият създател живее дните си като истински поет. Б. Божилов и в тънката си чувствителност, долавяща музиката на живота, и в страстното четене на поетите, и в обожаването на изкуството е типичен лирик. Но и в ежедневието неговата разсеяност, непостоянството му, крехката му душевност — всичко това отбелязано от знака на поетичния илюзионизъм. Загледайте се в походката му, в ръцете му, в жестовите, в мимиката и ще откриете у него трубадура, поетичния илюзионист. Макар и активен, енергичен общественик, той по рождение е актьор, склонен да играе някаква роля. Понякога толкова се вживява в спектакъла, че губи контурите си и се превръща в артистична вещ. Има случаи, когато безкрайно започва да си играе с живота. На това си превъплъщение той е верен и досега. Може би това трайно увлечение обяснява и наличието на голям брой стихотворения, които са изпреварили мига на голямото вдъхновение. Но идват дните, в които Б. Божилов с душевен ентусиазъм и лирически копнеж възприема живота през призмата на вечното изкуство. Така се раждат романтично обагрените, едновременно радостно утвърждаващи живота като красота и тъгуващи по бързо отлитания миг творби.

Случайно днес се вмъкна в сърцето
минутата, с тъгата по предишното.

Като истински (по призвание) лирик Божидар Божилов е запленил от миналото на своя живот. У него тъгата е по-скоро по краткотрайния живот, по невъзможността да се задържи красивият миг. Оттук и родството с непрежалими търсач на звездния миг Димчо Дебелянов. На големия поет Б. Божилов посвещава едно от най-хубавите си стихотворения, изградено от мъжествена жал и тихи думи:

Нека в тая кръчма да поспрем
чащите ни с тишина са пълни

и шуми в листата стар рефрен,
мракът скита в улиците съни.

Поетът, търсещ в тишината и безмълвието поезията, е автор на изключително задушевната балада „Гробище край морето“. На декора на буйните южни храсталаци, на радостния влюбен вятър, на трепетните вълни е отречена смъртта в името на всемогъщия живот.

Тази виталност, без да изгонва тъгата по предишното, позволява на поета емоционално и мисловно да се приобщи към великото настояще.

До своя бял прозорец пак седни,
ако във вървата щастливи хора,
помогнал е затуй и твоят син.

Ще лъхне мрак. Ще те приспи умора.

А в мечти поетът изповядва дълбоко личното си удовлетворение от участието си в творчеството на новия живот.

Ще работя дълги дни
над масата, да бъдат сити хората.
И като пай-обикновен войник,
сред стаята ще падна от умора.

Без всякакви звезди,
без песен и без взрив.
Ще ми пречи ли това
да съм щастлив!

Превръщайки се във войник от армията на социализма, като съхранява топлотата на тона и многогласието на чувствата, създава политически стихотворения, образец на спазена многоизмеримост на човешките прояви („Богатият“, „Димитровград“, „Димитров“, „Свобода“, „Мечти“, „Великото цъфтене“). Поетът в монументален план е изградил образа на великия българин, без да прибегва до декларативна показност, до декламаторска прослава. Като възпява простотата и човечността на Димитров, Божилов успява да направи така, че образът му наистина е вплетен в нашите мисли и мечти.

Ще тича вятърът в младите жита,
на люляк ще мирише край шосето
и няма да се стреля из нощта,
не ще убиват стария баща,
не ще тупти в ужасен миг сърцето!...

Говори той, в звезди градът сий.
Устата песента не съдържа вече.
Какво стоиш? Мечтай! Мечтай! Мечтай!
Върви с Димитров! Всичко свое дай!
и гледай надалече, надалече!

Израз на пролетарска гранитна воля и на пролетарско себепризнание е издъланото сякаш от камък стихотворение „Свобода“.

Но той не проклина онези години,
не го е надвила умора,
при все че животът му целият мина
за теб, свобода, сред затвора.

Зрелият Б. Божилов разглежда любовта и природата в един широк фило-софски аспект. На интимната привързаност и обич се гледа като на изходен пункт, водещ към осъзнаване отговорността на индивида към близки и далечни, към дом и родина (стихотворението „Площадът на нежността“).

Другаде любовта се осмисля от позицията на отлетялата младост и на вечността:

На младостта потъват дните
с копнеж и радост, злобен вик. . .

Аз гледам мъртвата, чертите ѝ
в последния им земен миг,

и сякаш не да ги запомня,
а себе си за да спася
от тая тъмнина огромна,
на пустотата от гласа.

А споменатото стихотворение „Великото цъфтене“ е сплав от чувството на преклонение пред близостта на човека, великата природа и на вярност пред род-ната земя.

Аз желая, Родино, в годините,
гдето идат, да бъда войник.
На великото майско цъфтене.
на горещия полъх от юг,
да ги браня и в стихотворение,
да ги браня с куршум и юмрук.
Няма нищо по-верно, по-правилно
от това. Пролетта е живот.

Всичко друго бих в страх изоставил, но
ще стоя под дълбокия свод,
ще стоя до последно дихание,
за цъфтежа, за майския ден
с поетичното гордо съзнание,
че за тях през април съм роден.

С най-хубавото от своята лирика Б. Божилов защитава своята първа обич към града и родните хора.